

2. Демський М. Т. Пареміологія / М.Т. Демський // Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.
3. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О.В. Дуденко. – К., 2002. – 19 с.
4. Эльянова Н. М. О некоторых особенностях парных фразеологических единиц современного английского языка и их стилистической дифференциации / Н. М. Эльянова // Учен. зап. Ленингр. гос. у-та, 1959. – №253. – С. 98–112.
5. Ольшанский И. Г. Парные сочетания слов современного немецкого языка (семантика, структура, сочетаемость): автореф. дис... канд. филол. наук / И. Г. Ольшанский. – М., 1965. – 23 с.
6. Полюга Л. М. Про антоніми та їх використання / Л. М. Полюга // Повний словник антонімів української мови. – 3-є вид., допов і випр. – К.: Довіра, 2006. – С. 9–25.
7. Прислів'я та приказки: Природа. Господарська діяльність людини / АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського; Упоряд. М. М. Пазяк; Відп. ред. С. В. Мишанич. – К.: Наукова думка, 1989. – 480 с.
8. Синюк В. Б. Фразеологізми с антонимичними компонентами: автореф. дис... канд. филол. наук / В.Б. Синюк. – М., 1976. – 24 с.
9. Тараненко О. О. Антитеза. Антоніми. Оксиморон / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.
10. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – 587 с.

УДК. 811.111:133.522.1-057.87

Геннадій Калашніков
(Івано-Франківськ)

СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СПОРТИВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті висвітлене питання роботи з спортивною термінологією під час занять з іноземної мови на факультетах фізичного виховання та спорту. Розглянуті особливості організації занять з

іноземної мови на спортивних спеціальностях на засадах комунікативного підходу та методів і засобів їх засвоєння. Проаналізовані традиційні та нетрадиційні методи організації навчального процесу, основні групи спортивної термінології іношомовного походження та надані рекомендації щодо покращення термінологічної грамотності спеціалістів, які обслуговують сферу фізичного виховання і спорту.

Ключові слова: *вища освіта, професійна компетенція, спорт, спортивна термінологія, іношомовні терміни, комунікативні здібності.*

Прагнення України увійти до єдиного європейського простору вищої освіти змінює вимоги до професійної компетенції випускників вищої школи. Це потребує все більшої уваги до підвищення ефективності навчання, суттєвих змін у методиці викладання, розвитку інтелектуальних здібностей і творчості студентів. Сучасні умови вимагають підвищення якості викладання на всіх рівнях системи освіти, особливо професійної підготовки спеціалістів, що передбачає вміння брати участь у вирішенні актуальних проблем сучасності, цілеспрямованого розвитку власних здібностей, високого рівня самоорганізованості, нового рівня креативності та іноваційності мислення, а також досконалого володіння українською мовою та вміння спілкуватись іноземною мовою.

Розширення та поглиблення міжнародних зв'язків висувають нові вимоги до підготовки спеціалістів різних галузей економіки, в тому числі, до спеціалістів фізичного виховання та спорту. Фізична культура і спорт – це частина загальної культури особистості та суспільства, що являє собою сукупність матеріальних і духовних цінностей, які створюються і використовуються для фізичного вдосконалення людей. Спорт завжди був і залишається одним з потужних засобів патріотичного виховання. Кожний чемпіон, рекордсмен, переможець, досягнувши найвищого результату, доводить іншим можливість одержання такого результату, якого ще ніхто не мав. Людина знаходить у спорті один із способів самоутвердження, самореалізації та перемоги над суперником і самим собою й, одночасно, розвиває почуття гордості за свою державу.

Спорт дає можливість вирішувати загальнополітичні, соціальні, науково-педагогічні та інші питання, розширює масштаби спілкування людей, співпереживання, естетичного і емоційного сприйняття. На міжнаціональному рівні він сприяє встановленню взаєморозуміння між народами, співробітництва між країнами, здорової конкуренції та визнання нашої держави на світовій арені. В зв'язку з цим наше суспільство надає великого значення підготовці високваліфікованих спеціалістів фізичної культури і спорту.

Основні вимоги нашої держави щодо розвитку цієї важливої сфери суспільного життя відображені в нормативних документах, зокрема, в Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, затвердженій Указом Президента України від 28 вересня 2004 року [1].

В основу Доктрини закладена ідея пріоритету загальнолюдських цінностей, потреб, мотивацій кожного представника суспільства у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту, а метою її є орієнтація українського суспільства на поетапне формування в державі ефективної системи фізичної культури і спорту.

Спорт – це багатофункціональна і універсальна сфера громадського життя людини: його професійної діяльності, дозвілля, розваг, сфери освіти і охорони здоров'я. Нині він став невід'ємною частиною професійного, культурного, економічного, соціального і політичного життя суспільства. На сьогодні він являє собою деяку подібність «голуба світу», адже недарма кожні Олімпійські ігри проходять під девізом «мирного неба» в період їх проведення.

Фізична культура в суспільстві також проявляється в різноманітних соціальних зв'язках з державною політикою, умовами праці, охороною здоров'я, освітою, мистецтвом та іншими сферами громадського життя. Тобто, фізична культура і спорт – це важливі складові загальної культури суспільства, а спеціалісти цієї сфери поряд з високими фаховими досягненнями повинні добре володіти спортивною мовою і досконало знати спортивну термінологію, значна частина якої має іншомовне походження.

Вчителі фізичного виховання, викладачі вищих навчальних закладів, тренери з окремих видів спорту, судді (арбітри), обслуговуючий персонал та вболівальники все частіше використовують у розмовній лексичі спортивну термінологію, яка прийшла до нас з інших мов і не завжди всім зрозуміла. Це різноманітні терміни, які вживаються для позначення конкретних понять, назв видів спорту, спортивного приладдя тощо.

Формою існування мови, свідченням її життєздатності є мовлення, тобто використання цієї мови людьми під час комунікативних актів у громадському та особистому житті. Одним з найактивніших і соціально значимих процесів сучасного мовлення є процес запозичення іншомовних термінів та його активізація використання у спортивному житті. Це можна пояснити прогресивними процесами інтеграції України у світовий та європейський простір, переоцінкою соціальних цінностей, зміщенням акцентів на загальнолюдські, а не на класові.

Саме тому спеціалісти фізичного виховання, тренери, арбітри і спортсмени крім досконалого володіння рідною мовою повинні мати

певний запас і вміти правильно застосовувати фахову термінологію, знати особливості походження запозичених з іноземних мов термінів, які постійно вживаються та удосконалюються разом із розвитком спорту і багато в чому залежать від того, де й коли отримав поширення той або інший вид спорту. Спортивні терміни стали повсякденними у нашому житті завдяки участі вітчизняних спортсменів у міжнародних змаганнях, а вболівальників – можливості відвідувати різноманітні міжнародні змагання за кордоном, підтримувати своїх співвітчизників та сприймати іншомовну спортивну термінологію. Саме спорт, як стверджує один із найпопулярніших фахівців українського спорту Олег Блохін, спорт стає чинником позитивних змін у суспільній свідомості, культурі та політиці [2, с. 77].

Переважає більшість спортивних функціонерів, як відмічають вітчизняні дослідники, недостатньо або зовсім не володіють іноземними мовами [3]. Вивчення проблеми використання іншомовної термінології українськими вченими більше стосується використання її в технічних, гуманітарних філологічних, економічних навчальних закладах, тоді як для фахівців спорту та студентів спортивних навчальних закладів таких досліджень недостатньо, а словникова та довідникова навчально-методична література потребує значного покращення [4].

Потреба вивчення даної теми обумовила вибір її для наукового дослідження і надання практичної допомоги тим, хто займається питаннями фізичного культури і спорту, фізичним вихованням підростаючого покоління та студентам спортивних спеціальностей.

За останній час спортивна термінологія стала важливою складовою нашої лексики. Спортивна термінологія є невід'ємною частиною професійної мови спортсменів, тренерів, суддів, і є, звичайно, мовою ЗМІ. Мова спорту характеризує ряд специфічних рис – простота, широке коло користувачів, динамізм, недостатня відмежованість від загальнолітературної лексики, оцінюючий характер найменувань, наявність значної кількості синонімів і близькість до технічної термінології. Кожного дня в засобах масової інформації, Інтернет джерелах, на телебаченні і радіопередачах можна почути або побачити «чисто українські» спортивні терміни, якими вже дуже довго користуються коментатори та журналісти: голкіпер, тайм, ейс, рефері, хук, джеб, дискобол, туше тощо. Вони настільки ввійшли в наш лексикон, що багато хто вважає їх українськими. Це пояснюється тим, що такі терміни не завжди мають дослівний варіант в українській мові, або український варіант одного англійського терміну в українському варіанті буде складатися з декількох слів, наприклад плей-офф – система змагань з вибуванням, ейс – подача м'яча навиліт, сейв – воротар не дає м'ячу потрапити у ворота, хет-трик – ситуація, коли гравець

забиває три м'ячі в одному матчі та ін. Тому спеціалісти, що працюють в галузі спорту, користуються термінами мови оригіналу. Іншомовна термінологія, що використовується в українській мові, запозичувалася з різних мов, де вона з'явилася вперше. Так, з грецької мови прийшли такі терміни як олімпіада, стадіон, атлетика, панкратіон, з французької – ангард, ангаже, репри, октав (фехтування), з японської – татамі, ваза-арі, маваші, іпон, хаджиме (дзюдо), проте, переважна більшість термінів має англomовне походження. Це слова, які використовуються в ігрових і неігрових видах спорту: поло, регбі, бобслей, фрістайл, скейтборд, спідвей, тач-даун, аут, офф-сайд, пенальті, фол, інсайд, дрім-тім, батерфляй, бутси, блок тощо.

Особливістю спортивної термінології є те, що велика кількість з них – це ідіоматичні та сленгові терміни. Особливо це стосується баскетбольних, бейсбольних та інших термінів. Так, у бейсболі дуже часто вживають наступні терміни: хоум-ран, пітчер, кетчер, бетер, страйк. Переглядаючи матчі останнього Євробаскета 2013 року, який відбувався в Словенії, дуже часто можна було почути такі сленгові вирази, якими вже давно користуються українські коментатори, як еар-бол (air-ball), алей-уп (alley-oop), енд-уан (and-one), біг мен (big man), брик (brick), базер-бітер (buzzer-beater), дабл-тім (double-team), дабл-дабл (double-double), прайм тайм (prime time), пік-н-рол (pick-n-roll), джамп-бол (jump ball) тощо. Багатьом ці терміни не дуже відомі. Складність у засвоєнні спортивної термінології полягає в тому, що спеціалізовані спортивні словники в українському перекладі відсутні, а навчальних посібників фахового спрямування недостатньо, тоді як вивчення іноземної мови на спортивних спеціальностях повинно мати професійне спрямування.

У зв'язку з тим, що на сучасному етапі відбувається інтенсифікація процесу навчання на всіх спеціальностях і з усіх навчальних предметів, особливого значення надається вивченню іноземних мов шляхом впровадження як традиційних, так і різноманітних новітніх технологій. Великий потік інформації, в тому числі спортивної, вимагає застосування різноманітних методів вивчення іноземних мов, які дозволяють у стислі строки надати студентам достатні знання, забезпечити відповідний рівень опанування фаховою спортивною термінологією та закріплення цього матеріалу на практиці під час професійного спілкування з іноземними партнерами.

Розширення міжнародних спортивних зв'язків та участь наших спортсменів в європейських та світових спортивних змаганнях вимагає ще більшої уваги до знання спортсменами, тренерами та арбітрами іншомовної термінології.

Сучасна освіта потребує таких підходів до педагогічної діяльності, які забезпечать тим, хто навчається, простір для прогресивного мислення,

розвитку власної думки, такого рівня комунікативної компетенції, який би дав можливість користуватися іноземною мовою в галузі фізичної культури та спорту, під час спортивних змагань та спілкуванні з іноземними партнерами на рівні ведення бесіди, дискусії з іноземними спортсменами, при написанні нескладних ділових листів, анотацій, резюме та підготовки презентацій. Зазначені цілі можуть бути реалізовані на основі використання традиційних та інтерактивних форм навчання, вирішальне значення серед яких відводиться комп'ютерній техніці, системі Інтернет та самостійному виконанню індивідуальних та групових завдань.

Основними видами навчальної діяльності у вищій школі, в тому числі на спортивних спеціальностях – є репродуктивна та продуктивна діяльність, тому й методи, які використовуються у вищих навчальних закладах можуть бути двох видів – репродуктивний і продуктивний у їх взаємодії з різними допоміжними методами, спрямованими на засвоєння знань і вмінь, серед яких доцільно виділяти ті, які забезпечують процеси сприйняття, осмислення, закріплення та застосування знань. Репродуктивний – орієнтує студента на стереотипне засвоєння і виконання знань і вмінь, повторення відомого, а продуктивний – на намагання мати власне бачення, вносити елементи нового, самостійно здійснювати дії на розв'язання труднощів, проблем, що виникають. Використання обох методів можливе як у навчальному процесі, так і поза ним – у реальних умовах, соціальних міжособистісних відносинах, зокрема, при виконанні громадських доручень, участі у спортивних змаганнях, спілкуванні у неформальних об'єднаннях (командах) тощо.

Обидва методи вимагають організаційного забезпечення навчального процесу залежно від поставленої мети, а для цього потрібне виконання багатьох умов: добору змісту знань, засобів їх передачі, форм і видів роботи викладача і студентів. У цьому процесі носієм знань на спортивних спеціальностях в першу чергу є слово, знак, наочність (зорова, звукова, тактильна), а засобами їх передачі – викладач, посібник, технічні пристрої. На заняттях з іноземної мови для студентів спеціальностей фізичного виховання і спорту варто застосовувати обидва методи, які вимагають організаційного забезпечення навчального процесу, залежно від поставленої мети.

Для сприйняття навчального матеріалу використовуються різні допоміжні методи, спрямовані на засвоєння знань і вмінь. Серед них – індуктивний або дедуктивний методи логічної побудови матеріалу, повідомлення його у формах академічного викладу, розповіді та бесіди. Академічний виклад вимагає науковості, чіткості формулювань, офіційності (наприклад, складання документації для проведення спортивних

змагань); розповідь має довільну форму переказу чогось, викладу свого ставлення, враження (наприклад, розповідь про присутність на змаганнях); бесіда залучає студентів до обміну думками (наприклад, обговорення результатів спортивного змагання). Кожний з цих методів ставить за мету введення нових знань, осмислення вивченого матеріалу, узагальнення,

Для організації осмислення навчального матеріалу під час вивчення іноземної мови на спортивних спеціальностях використовується методи пояснення англійських термінів, доказу, переконання (наприклад, пояснення термінів рекорд, фінал, олімпіада, турнір, плей-офф). Для закріплення знань (довготривалого запам'ятовування) необхідні практичні методи: вправи, повторення, переформулювання, встановлення зв'язків між уже відомим, (наприклад, пів-фінал, змагання, старт, фініш), а також прийоми заучування складних слів (наприклад, до слова «бол» – фут (ball), баскет (ball), волей (ball), до слова «хенд» (handball) – гандбол та ін.

Для застосування фахових знань варто виділяти три групи методів вивчення спортивної термінології: 1) спрямовані на пізнавальний вид (наприклад, пояснення незрозумілих слів: рефері, голкіпер, форвард, керлінг), 2) на виконавський вид (наприклад, поняття: пас, блок, захист, удар, укол), 3) імітаційні рольові ділові ігри, які відтворюють види спортивної діяльності (наприклад, гімнастика, легка атлетика, спортивні ігри, слалом тощо).

Завдяки сучасним засобам масової інформації інтерес до спорту значно зріс. У зв'язку з цим спортивний словниковий запас за останні роки постійно поповнюється новою лексикою. Переважаючою серед нових лексичних запозичень є спортивна термінологія англійського походження (наприклад, флеш-імідж, флеш-інтерв'ю, фан-зона тощо).

Спортивні запозичення в українській мові на сучасному етапі представлені тематичними групами, а саме: назвами спортивних ігор і видів спорту (баскетбол, футбол, теніс, мотокрос), назвами спортсменів (волейболіст, гандболіст, сноубордист), назвами рухів, прийомів, станів, положень (джеб, хук, клінч, корнер, пресинг, фінт), назвами спортивних знарядь (диск, карт, скейтборд, сноуборд), назвами помилок, порушень, покарань (фол, пенальті), назвами спортивних майданчиків та їх частин (корт, ринг, трек, арена), назвами фаз та різновидів змагань (турнір, чемпіонат, Кубок Девіса, Євробаскет, Велогонка Світу, півфінал, сет, гейм, плей-офф).

Мову спорту можна згрупувати на підставі того, де конкретні спортивні терміни вживаються:

1) загальнонаукові і міжгалузеві терміни, а також терміни, запозичені з інших сфер діяльності: психологічна підготовка, атлетизм,

черевний прес, фізична підготовка (з сфери медицини); мотоцикл, ресора, киль, вітрило (з транспортної сфери) тощо;

2) загальноспортивні терміни (галузеві), які вживаються в усіх видах спорту (арбітр, рефері, перемога, фіаско, тренер, тренування, турнір, фінал, старт, фініш тощо);

3) вузькогалузеві (міжвидові) терміни, що функціонують у двох або більше видах спорту (біта, гол, голкіпер, форвард, ралі, марафон, спринтер, стаєр, фол, тайм, хет-трик, міттельшпіль, тайм-аут, матч, тандем, рефері тощо);

4) вузькоспеціальні терміни, що зустрічаються тільки в одному виді спорту у футболі – інсайд, корнер, пенальті, офф-сайд; у баскетболі – блок-шот, дабл-дабл, данк, овертайм, флопінг; у бейсболі – інінг, сінгл, граунд-аут, аутфілдер; у волейболі – діг, енгл, пайп, ліберо, планер; у фехтуванні – рапіра, шпага, у шахах – гросмейстер, пат та ін.).

Вивчення іноземної мови на спортивних спеціальностях повинно бути підпорядковане засвоєнню мовленнєвого запасу, фахової лексики. Мовленнєві ситуації (комунікативні) потребують відбору лексико-граматичних фахових засобів: спортивних ситуацій, спортивних кліше, структурних реплік тощо). Важливими засобами засвоєння фахової термінологічної лексики і покращення підготовки студентів спортивних спеціальностей повинні стати дискусії та ділові ігри. Такі види навчальних занять імітують реальні ситуації спортивних і дій в іншомовному середовищі, дають можливість студентам «вжитись» в роль тренера, рефері, учасника змагань або вболівальника і сприяють формуванню професійного мислення. Отже, спортивна термінологія як пласт загальної термінологічної системи включає велику кількість слів і складає основний кістяк лексики, яка використовується не лише у спортивній сфері, але й у загальнолітературній мові. Вона, як і наукова термінологія закріплюється в термінах і виконує не лише номінативну, але й акумулятивну функцію.

Таким чином, при вивченні іноземної термінології студентам спортивних спеціальностей та викладачам необхідно дотримуватися основних дидактичних принципів: чітко виконувати вимоги навчальної програми курсу щодо обсягу термінологічної лексики, необхідної для забезпечення комунікативної діяльності студентів; здійснювати науково-обґрунтований підбір текстів з фахової літератури, в яких чітко виділяти термінологічну лексику; використовувати комплекс вправ, необхідних для розвитку пізнавальних і вирішення комунікативних завдань; організовувати ефективну самостійну роботу.

Аннотация

В статье освещен вопрос работы со спортивной терминологией на занятиях по иностранному языку, проводимых на факультетах физического воспитания и спорта, в основе которых лежит коммуникативный подход и методы и средства их усвоения. Проанализированы традиционные и нетрадиционные методы организации учебного процесса, основные группы спортивной терминологии иноязычного происхождения и даны рекомендации по улучшению терминологической грамотности специалистов, обслуживающих сферу физического воспитания и спорта.

Ключевые слова: *высшее образование, профессиональная компетенция, спорт, спортивная терминология, иноязычные термины, коммуникативные способности.*

Summary

The matter of work with sport terminology during foreign language classes at physical training and sports departments has been cleared out. Peculiarities of foreign languages classes' organization at sport specialities on the basis of communicative approach, methods and means of their mastering have been considered. Traditional and nontraditional methods of study process, main groups of sport terminology of foreign origin have been analysed. Recommendations for terminological literacy improvement by specialists who work in the sphere of physical training and sports have been rendered.

Key words: *higher education, professional competitiveness, sport, sport terminology, foreign-language terms, communication skills.*

Література

1. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту. Указ Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148/2004.– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
2. Блохін О. Український спорт у сучасній соціокультурній реальності / О. Блохін // Вища освіта України. – 2013. – № 1. – С. 75–80.
3. Боднар С. В. Навчання студентів економічних спеціальностей професійно-орієнтованому англомовному спілкуванню засобами проектної методики / С. В. Боднар // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2011. – № 3. – С. 82–85.
4. Волошин А. П. На олімпійській хвилі / А. П. Волошин. – К.: «МП Леся», 2007. – 448 с.
5. Китайгородская Г. А. Метод активизации: актуальные проблемы развития / Сборник статей. Отв. редактор Г. А. Китайгородская. Изд. НОЦ «Школа Китайгородской». – М., 2008.

6. Козубай В. І. Формування мовленнєвих навичок у процесі викладання іноземних мов // Дні науки-2005: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 56–58.

7. Король С. В. Специфіка навчання іноземній мові студентів технічних спеціальностей / С. В. Король // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 127–131.

УДК 81' 367.623:81373.

Дарина Мицан
(Івано-Франківськ)

ПАРАМЕТРИЧНІ ПРИКМЕТНИКИ У СКЛАДІ СОМАТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ МОВ

Мицан Д. М. У даному дослідженні робиться спроба аналізу як соматичні компоненти української, російської і польської мов можуть поєднуватися з параметричними прикметниками в складі ФО. Також розглядається частота сполучуваності прикметників виміру у таких фразеологізмах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, параметричні прикметники, соматизм, компонент.

Фразеологічні одиниці (далі ФО) є цінним джерелом інформації про мовну картину світу, яка відображається в певній національній мові, а також у зв'язку мови з історією та культурою її носіїв. Фразеологізми віддзеркалюють реалії та традиції народу, вони є результатом сприйняття навколишнього світу. Одночасно вони фіксують спостереження поведінки й думки про стереотипні явища. Виходячи з цього, можна припустити, що, досліджуючи фразеологічний фонд мови, спостерігаємо своєрідні риси, які свідчать про приналежність народу до певного культурного кола.

Однією з рис притаманних мові є антропоцентризм – сприйняття світу з точки зору людини, її досвіду, а також визнання, що людина є найважливішим і найкращим складником цього світу. Такий мовний аспект проявляється, насамперед, у розмовній мові, де назви, які стосуються людини, становлять найбільш розбудовану групу. Спостерігається це також і у фразеології. Складовим компонентом значної кількості фразеологізмів є назви частин людського тіла. Такі фразеологізми в мовознавстві прийнято називати соматичними (soma із грец.